

Autism – varför är diagnosen så vanlig?

Stockholm 15 april 2021
Lena Nylander, öl, med dr, Lund
lena.nylander@skane.se
<https://www.lenanylander.se/>

Lena Nylander 2021

1

1

Innehåll

- Vad är autism?
- Hur diagnostiseras autism?
- Autismdiagnos vs autism
- Är autism vanligt?
- Är autismdiagnoser vanliga?
- Varför?

Lena Nylander 2021

2

2

Autism är en utvecklingsrelaterad kognitiv funktionsnedsättning Neurodevelopmental disorder (NDD)

- **Utvecklingsrelaterad:** Påverkas av, och påverkar individens utveckling
- **Kognitiv:** Kognition = sättet och förmågan att ta in och bearbeta information
- **Funktionsnedsättning:** Signifikant sämre funktion än genomsnittligt för åldersgruppen

Lena Nylander 2021

3

3

Kognitiv funktionsnedsättning

- Problem med **INPUT** (**tolkning och bearbetning, dvs kognition**) ger problem med **OUTPUT** (beteenden, symtom)
- **Kommunikation = INPUT och OUTPUT**
- Psykiatrin sysslar mycket mer med output än med input
- **Diagnostik vilar på OUTPUT, men förståelse och insatser handlar om INPUT**

Lena Nylander 2021

4

4

Diagnosförteckningar

- **ICD** (International Classification of Diseases) – WHO; alla diagnoser
- **DSM** (Diagnostic and Statistical Manual of mental disorders) – Amerikanska psykiaterföreningen; enbart psykiatriska diagnoser
- Omarbetas, nya upplagor, alltmer lika
- **Sverige 2021:** Alla diagnoser registreras med kodnr enligt **ICD-10**; DSM används dock ofta i forskning/klinik
- ICD och DSM är "hjälpverktyg" i klinisk diagnostik
- **ICD-11 finns, men översättningen ej klar**

Lena Nylander2018

5

5

Autism i DSM-5

- **A. Varaktiga** brister i social kommunikation och social interaktion i multipla miljöer – 3 symtom (ömsesidighet, icke-verbal kommunikation, förståelse)
- **B. Begränsade, repetitiva beteendemönster, intressen och aktiviteter, inkl sensoriska avvikelser/perceptionsstörningar** – 2 av 4 symtom
- **C. A och B (minst 5 symtom) finns i tidig barndom**
- **D. Symtomen orsakar kliniskt signifikant funktionsnedsättning**
- **E. Störningarna förklaras inte bättre av (enbart) intellektuell funktionsnedsättning**

Lena Nylander 2021

6

6

Autism i DSM-5

- Bedömning av om ID (utvecklingsstörning) föreligger
  - **Bedömning av stödbehov** för vart och ett av områdena A och B
  - 3 nivåer:
    1. I behov av stöd
    2. I behov av omfattande stöd
    3. I behov av mycket omfattande stöd
- Grunden för diagnos är ett stödbehov!**

Lena Nylander 2021

7

7

Varaktighet

- Obs att problemen med socialt samspel handlar om **förståelsen och därav förmågan**, och har "alltid" funnits hos patienten!
- Varaktiga brister i icke-verbal kommunikation!
- B-symtomen är också varaktiga!

Lena Nylander 2021

8

8

Teorier om brister i **kognitiva funktioner** "bakom" symtomen vid autism

Personer med ASD har

- Brister i **mentalisering** (theory of mind, kognitiv empati)
- **Brister i central koherens**
- Brister i **exekutiva funktioner**

Lena Nylander 2021

9

9

Mentalisering (kognitiv empati) = förmågan att ta andras perspektiv, att kunna tänka på tankar

- Utvecklas tidigt, finns hos 4 - 5-åringar
- Är hos de flesta intuitiv, självklar och snabb, dvs automatiserad
- Förutsätter en god och snabb kontextuppfattning
- Automatiserade funktioner kräver inte mycket energi

Lena Nylander 2021

10

10

Bristande mentalisering

- Vid autism + utvecklingsstörning: "Mindblind" – extrem egocentricitet
- Vid autism + normal begåvning: Varierande grader av "närsynthet" – måste anstränga sig, behöver (kognitiva) hjälpmedel, verkar "socialt klumpig, tafatt"

Lena Nylander 2021

11

11

Normal "central koherens"

- Att snabbt och intuitivt skapa sammanhang och mening genom **prioritering av helheten**
- Att utläsa betydelse ur sammanhanget/kontexten, t ex i en situation, en text eller något som sägs
- Att använda kontexten för att fylla i det som fattas
- **Global strategi, helheten först**, vid bearbetning av information

Lena Nylander 2021

12

12

Svag **central koherens** vid ASD

- Tendens att **fixera sig vid detaljer på bekostnad av helheten**
- Bristande förmåga att använda sammanhanget för att skapa mening
- **Sekventiell, detaljorienterad** strategi för informationsbearbetning; börjar i fel ände
- Försvårad integrering av kunskap; bristande social förmåga

Lena Nylander 2021

13

13

Svag "central koherens"

- En särskild **kognitiv stil**, långsam och noggrann
- Fungerar i vissa situationer (då även vanliga människor bearbetar detaljer) men **ej i sociala sammanhang**
- Bristande förmåga att förstå vad som är normalfall, rimlighetsbedömning
- **Vid utvecklingsstörning + autism: Man ser allt men förstår inget – "kontextblindhet"**

Lena Nylander 2021

14

14

Exekutiva funktioner

- Förmågan att **styra sitt beteende på ett ändamålsenligt, energisnålt och flexibelt sätt**
- Förmågan är beroende av god funktion i hjärnans pannlober
- Någon form av akut eller kronisk brist i exekutiv funktion finns hos alla med psykisk funktionsnedsättning, akut eller kronisk
- Sjukvården har varit (är) dålig på att beakta detta

Lena Nylander 2021

15

15

"Utredning"?

- **Varje patient som kommer till psykiatrin blir föremål för en utredning**
- Omfattning och innehåll beror på det kliniska behovet - vad behöver vi ta reda på för att kunna säga att pat har autism?
- **En vuxen med ASD har alltid varit ett barn med ASD**
- I diagnostiken måste finnas **central koherens – helheten är avgörande, EJ enskilda symtom!**

Lena Nylander 2021

16

16

Diagnostik av autism

- **Utvecklingsanamnes, beteendebedömning och kognitiv funktionsbedömning**
- **Läkare och psykolog gör detta i samarbete = SAMTIDIGT**
- De professionella avgör vad som är symtom
- Frågeformulär, tester – tveksam användbarhet, ej för diagnostik
- **Diagnostiken är (bör vara) en terapeutisk (läkande/lindrande) process**
- **Skulle en diagnos vara till nytta för patienten? Eller skulle den skada (pat eller samhället)?**

Lena Nylander 2021

17

17

Vad utmärker autism?

- De symtom som beskriver autism är **beteenden/förmågor, INTE inre upplevelser eller känslor**
- **Den som bedömer måste TITTA på patienten, inte bara lyssna, och ha erfarenhet av dels autism, dels annan psykiatri**

Lena Nylander 2021

18

18

Diagnostik....

- **Diagnoser är arbetshypoteser och kan ändras!**
Och hjärnor är plastiska, dvs föränderliga
- En diagnos förutsätter funktionsnedsättning och hjälpbehov
- Det som diagnostiseras är problemen, inte personen
- **Skilj på diagnosen (etiketten/arbetshypotesen) och sjukdomen/funktionsnedsättningen!**

Lena Nylander 2021

19

19

Autism vs autismdiagnoser

- Autismsymtom: ganska konstant förekomst i befolkningen sedan 1990-talet – ca 1%
- Autismdiagnoser har ökat lavinartat – 5% av tonårspojkar i Stockholm!
- Forskning: Allt färre symtom krävs för autismdiagnos (särskilt i tonåren); de som fått autismdiagnos alltmer lika dem som inte fått det
- Slutsats: Överdiagnostik?! bland normalbegåvade, särskilt tonåringar

Lena Nylander 2021

20

20

Varför?

Förväxling med annat, t ex psykisk ohälsa/sjukdom:

- Psykisk ohälsa/sjukdom medför i regel "problem med det sociala samspillet"
- Brister i mentalisering finns även vid andra funktionsnedsättningar (t ex schizofreni) eller tillfälligt vid stress/utmattning mm, är ej specifikt för autism
- Brister i exekutiv funktion finns hos alla som inte mår bra, kroniskt eller tillfälligt

Man tar för lite hänsyn till förloppet, eller till förmågan till kontextanvändning

Lena Nylander 2021

21

21

Viktiga differentialdiagnoser till autism

- Svagbegåvning
  - Intellektuell funktionsnedsättning
  - ADHD
  - Depression/dystymi
  - Schizotypi/schizofreni
  - Personlighetsyndrom
  - Social fobi
  - OCD
- Samtliga ovan kan finnas hos personer med autism

Dessutom

- Psykopati (kognitiv empati/god mentalisering utan affektiv empati)

Lena Nylander 2021

22

22

"Sociala svårigheter"

- När patienter har problem i vardagsliv/relationer/utbildning/arbete mm "misstänker" man nu för tiden ofta autism
- Varför? Hur stor är sannolikheten? T ex ADHD är mycket vanligare, och ger också sociala svårigheter
- Följderna av ADHD kan likna autism
- Många med ADHD får illa underbyggda autismdiagnoser

Lena Nylander 2021

23

23

Varför?

- Modediagnos?
- Myter om hög intelligens hos "aspergare", "högfungerande autism"?
- Behov av stödinsatser - LSS?
- Successiv urvattning av begrepp, "ringar på vattnet"?
- Intolerans mot uddaskap?
- Övertro på diagnostisk exakthet bland lekmän?
- "Förklaring"??
- "Kamouflage"???

Lena Nylander 2021

24

24

Hur handskas med diagnoser?

- Vi måste handskas försiktigt med diagnoser (minst lika försiktigt som med läkemedel!)
- Diagnostisering av NDD (dvs en av flera sårbarhetsfaktorer för psykisk ohälsa) hör hemma i psykiatri
- Det finns alltid, i all psykiatrisk diagnostik, ett moment av osäkerhet som måste hanteras av professionen
- Diagnoser finns till för sjukvården
- En diagnos måste enkelt kunna avskrivas

Lena Nylander 2021

25

25

Lästips

- Lorna Wing: Aspergers syndrome – a clinical account. *Psychological Medicine* 1981, 11, 115-129

Lena Nylander 2021

26

26

Boktips

- Gunilla Thernlund (red) **ADHD och autismspektrum i ett livsperspektiv**. En klinisk introduktion till utvecklingsrelaterade kognitiva funktionsproblem. Studentlitteratur 2013

Lena Nylander 2021

27

27

**Medicine's ground state is uncertainty.
And wisdom – for both patients and doctors
– is defined by how one copes with it.**

Atul Gawande, MD (2002)

Don't take diagnosis so seriously!
Josef Parnas, professor Kph (14/12 2015)

Lena Nylander 2021

28

28